

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

globale kennis of inzicht ervaart in culturele en religieuze aspecten van het leven van allochtone Nederlanders van diverse herkomst kan zijn profijt doen met dit boek. Het is gebaseerd op kwalitatief cultureel-antropologisch en sociologisch onderzoek naar de manier waarop allochtone Nederlanders psychische klachten beleven en proberen op te lossen.

De auteur en onderzoeker staat voor een dynamische en pragmatische benadering van cultuur: cultuur is niet statisch, voor hulpverleners is enige basiskennis belangrijk en vooral een open attitude is voorwaarde voor een beter begrip van allochtone Nederlandse cliënten. Dat wil zeggen: leren onbevangen (zonder vooroordelen en stereotypen) te vragen en te luisteren naar het verhaal, de opvattingen, gevoelens en gedragingen van cliënten. Het boek gaat er niet op in hoe dit te doen, wel biedt het meer inzicht in cultuurspeci-

fieke ziektebeleving, ziekteopvattingen, hulpzoekgedrag, de dynamiek van culturele identiteit en ervaringen met diverse vormen van ggz en behandeling. Dit alles opgetekend, middels veel vignetten, uit de mond van de onder-vraagde allochtone Nederlanders. En daar heb je altijd wat aan.

Wat mij stoorde was dat er – de auteur zou toch beter moeten weten – nog steeds gesproken wordt over het leven *tussen* twee culturen, wat de suggestie van een soort niemandsland opwerpt. Mijn dierbare Turkse collega drukte het zo uit: je kan niet tussen twee stoelen zitten, wel met de ene bil op de ene en met de andere bil op de andere stoel, waarbij je soms wat meer op de ene kant zal leunen en soms wat meer op de andere kant, steeds op zoek naar een goed evenwicht, naar je eigen mixidentiteit. Waarvan akte.

Marion van den Ende

Handboek scheiden en de kinderen

Ed Spruijt & Helga Kormos (2010). Houten: Bohn Stafleu van Loghum. 232 pp. € 27,50. ISBN 978 90 313 79880.

Ed Spruijt heeft een reputatie opgebouwd als scheidingsonderzoeker bij de onderzoeksgroep Adolescentie aan

de universiteit van Utrecht, en Helga Kormos is pedagoge en publiciste, onder andere op het gebied van kin-

deren en scheiding. Het doel van hun boek is beroepskrachten te helpen om scheidende of gescheiden ouders en hun kinderen goed onderbouwd advies te geven op basis van de inzichten uit recent (inter)nationaal wetenschappelijk onderzoek. Daarbij worden ook gegevens aangehaald uit het grootschalige vierjarige onderzoek *Scholieren en gezinnen 2010* van Spruijt en medewerkers, waarvan tot nu toe alleen een intern verslag bestaat. Elk hoofdstuk eindigt met praktische adviezen. De tekst wordt verlevendigd door boekbesprekingen en andere uitstapjes tussendoor.

Na de inleidende hoofdstukken komt hoofdstuk 3 met cijfers en feiten over scheiden en kinderen. Een kleine greep hieruit. Het officiële scheidingscijfer in ons land is de laatste vijftien jaar stabiel: jaarlijks zo'n 35.000. Dit cijfer omvat nog niet het toenemende aantal verbroken samenwoonrelaties, vaak ook met kinderen. Scheiden als sociologisch verschijnsel is een 'dalend cultuurgoed': in laagopgeleide landen scheiden hoger opgeleide personen vaker, in hoogopgeleide landen wordt er meer gescheiden door lager opgeleiden (een verklaring wordt in het boek niet gegeven; mogelijk houdt dit verband met betere sociale voorzieningen in welvarender landen, zoals de bijstand). Daardoor zitten er op het vmbo veel meer scheidingskinderen (ruim een kwart) dan op het vwo (ruim 10%).

Ondanks de wetwijziging in 1998 waarbij gezamenlijk ouderlijk gezag de regel werd, wonen nog steeds de meeste kinderen bij hun moeder. Maar het aantal dat afwisselend bij de ene of de andere ouder woont, is de laatste jaren aanzienlijk toegenomen tot ongeveer 20%. Behalve de Sociale Verzekeringsbank zijn instanties nog slecht ingespeeld op deze situatie. Aan de andere kant zijn er kinderen die geen contact meer met de andere ouder hebben: dit is sinds de wet van 1998 afgenomen van ongeveer 25 naar 15%.

Hoofdstuk 4 behandelt de gevolgen van scheiding voor kinderen op kortere en langere termijn. Scheidingskinderen hebben gemiddeld dubbel zoveel problemen als kinderen uit intacte gezinnen. Ze hebben meer externaliserende en internaliserende problemen, leerproblemen, problemen met vriendschap en een kwalitatief zwakkere band met beide ouders. De gevolgen duren levenslang: ze bereiken lagere opleidings- en inkomensniveaus, hebben meer kans op depressie, behouden een zwakkere band met de ouders en lopen meer risico op een eigen scheiding. De belangrijkste risicofactoren zijn conflicten tussen de ouders, het aantal bijkomende veranderingen en de kwaliteit van de band met de uitwonende ouder.

Scheidende ouders spreken vaak de wens uit om voor de kinderen zo 'goed'

mogelijk te scheiden. Er is inderdaad een sterk verband tussen de mate van ruzie tussen ouders en verminderd welbevinden van kinderen, zowel in intacte als in gescheiden gezinnen. Maar ook 'goede' scheidingen verlagen het opleidingsniveau van de kinderen en hun eigen kans op een stabiele relatie.

Maatschappelijk en juridisch wordt er veel belang gehecht aan doorgaand contact met de andere ouder. Contact blijkt echter niet per definitie goed voor het kind; het werkt zelfs negatief wanneer er veel ouderlijk conflict is. In dat geval kan een contactbreuk juist bevrijdend zijn. De frequentie van het contact is minder belangrijk dan de kwaliteit van de band zoals die was voor de scheiding.

Co-ouderschap blijkt voor kinderen niet echt beter of slechter dan een eenoudergezin. De uitwerking van stiefouderschap hangt af van de relaties in het stiefgezin. Een goede band met een stiefvader bevordert het welbevinden van kinderen. In stiefmoedergezinnen zijn meer problemen dan in stiefvadergezinnen, waarschijnlijk doordat stiefmoeders gemiddeld jonger en minder ervaren zijn en meer opvoedtaken krijgen.

Hoofdstuk 5 gaat over ernstige problemen na scheiding, zoals hevig conflict en huiselijk geweld, loyaliteitsproblemen, en oudervervreemding ofwel *parental alienation syndrome* (PAS). In het

Utrechtse onderzoek is ongeveer 10% van de kinderen ernstig vervreemd van de andere ouder. Het begrip PAS is afkomstig van de kinderpsychiater Gardner, die hiervoor – weinig systemisch – de schuld bij de inwonende ouder legt en de oplossing zoekt in juridische sancties tegen deze ouder. De andere ouder en het systeem spelen hier waarschijnlijk ook een rol in, en het is zeer de vraag of een juridische oplossing de voor het kind kennelijk onverdraaglijke druk niet verder vergroot.

Soms beschuldigt de ene ouder de ander van kindermishandeling. Onderzoek doet vermoeden dat zulke beschuldigingen in het kader van een scheiding niet vaker onwaar zijn dan in andere omstandigheden; in elk geval moeten ze serieus genomen worden en goed worden onderzocht. Bij beschuldigingen van seksueel misbruik schat men de kans op 50/50. Het ontbreekt nog aan goede taxatie-instrumenten bij beschuldigingen van mishandeling of misbruik.

De conclusie van de auteurs is hier opnieuw dat het wettelijk verankerde principe van gezamenlijk gezag en contact met beide ouders niet tegen heug en meug moet worden toegepast. En, zeggen zij, als er goede gronden zijn om geen omgangsregeling voor te schrijven, zou ook het gezamenlijk gezag moeten worden beëindigd.

... de gevolgen duren levenslang...

In aansluiting hierop behandelt hoofdstuk 6 de wetgeving en de juridische gang van zaken op scheidingsgebied. Sinds in 1998 gezamenlijk gezag de norm werd, is scheiden met behulp van een gezamenlijke advocaat of mediator populairder dan het strijdmodel met twee advocaten. Recent is de overlegscheiding (*collaborative divorce*) in opkomst, vooral in situaties waarin mediatie is mislukt of er tussen de ouders grote machtsverschillen bestaan. Hierbij heeft elke ouder een eigen advocaat, maar ze zitten alle vier met elkaar rond de tafel.

Kinderen wier ouders na de wetswijziging van 1998 zijn gescheiden, hebben meer contact met hun andere ouder, maar ze voelen zich er niet aantoonbaar beter door. Doordat de gescheiden ouders meer dan vroeger op elkaar aangewezen zijn, is er ook meer ruzie. Een volgende wetswijziging in 2009 verplicht ouders een ouderschapsplan op te stellen. Wetten worden veranderd zonder dat het effect van een eerdere verandering zorgvuldig is onderzocht. Goede bedoelingen garanderen geen goede effecten.

Opvallend is dat kinderen in scheidingsprocedures heel vaak niet worden gehoord. En dat de stiefouder in de wetgeving een stiefkindje is vergeleken met de biologische ouders, terwijl een stiefouder (en diens samenwerking

met de andere ouders) belangrijk is voor het welzijn van een kind.

In hoofdstuk 7 worden initiatieven, methodes en programma's voor ouders en kinderen besproken die de negatieve effecten van scheiding en conflicten voor kinderen proberen te

...de stiefouder is in de wetgeving een stiefkindje...

voorkomen of te verminderen, zoals voorlichting over relaties, over scheiding en stiefgezinnen, begeleide omgang, en programma's en praatgroepen voor gescheiden ouders en/of kinderen. Deze initiatieven breiden zich uit, maar zijn nog niet overal beschikbaar. Ze lijken veelbelovend. Net als in het hele boek is de rode lijn hier: conflicten zijn slecht voor de kinderen op korte en lange termijn, en ouders moeten leren deze te voorkomen of te de-escaleren. En kinderen moeten meer gehoord en gesteund worden. De wetswijzigingen alleen, zonder begeleiding van ouders en kinderen, zijn niet voldoende omdat ze de kans op conflicten juist doen toenemen.

Het boek eindigt met een hoofdstuk met aanbevelingen. Ook is er een overzicht van nuttige Nederlandse websites.

Naar mijn mening is dit boek verplichte kost voor relatie- en gezins-therapeuten. Enerzijds om hun inzichten en opvattingen te toetsen aan wat uit onderzoek naar voren komt (zoals dat in sommige gevallen een

contactbreuk met de andere ouder en eenhoofdig gezag beter zijn voor het kind), anderzijds om ouders bewuster te maken van de enorme in-

vloed die conflicten ook levenslang op hun kinderen hebben.

Jolanthe de Tempe

Couples group therapy. A clinical treatment model (2nd revised edition)

Judith Coché (2010). London: Taylor & Francis. 312 pp. Ca. € 31,-. ISBN 978 04 158 7304 8.

Judith Coché is psycholoog en directeur van The Coché Center. Zij en haar man hebben niet alleen dit centrum opgericht, maar zijn ook de auteurs van de eerste editie van het hier besproken boek, die verscheen in 1990 vlak voor Erichs overlijden. Vanaf de beginjaren van het centrum heeft Judith Coché veel contact gehad met en inspiratie opgedaan bij tal van groten uit de gezins- en relatie-therapie. Deze tweede editie, door Judith Coché alleen, is feitelijk een geheel nieuw boek geworden, een gedegen beschrijving van de combinatie van groepstherapie en echtpaartherapie zoals zij die voorstaat. Naast theorie geeft zij een schets van haar ervaringen met therapievormen en -experimenten gedurende de afgelopen twintig jaar.

Coché schildert de wording van

haar inmiddels fors gegroeide therapiecentrum, met vestigingen in Philadelphia en New Jersey. Het centrum biedt ook de mogelijkheid tot 'weekend retreats'. Op de website wordt het een 'transformational clinical community' genoemd. Naast echtparen met een vaak lange problematische voorgeschiedenis biedt het centrum plek aan een nieuwe doelgroep, de 'relatiestarters', paren die het niet goed aandurven met elkaar samen te gaan wonen, gezien eerdere relationele missers of omdat ze van huis uit weinig vaardigheden hebben meegekregen in samenwerking en conflicthantering. Deze 'pre-partnerschapstherapie' helpt ook werkelijk, blijkt uit de vragenlijsten die worden afgenomen voor en na iedere therapie. Je kan er niet vroeg genoeg bij zijn, schrijft de auteur.